

TENKİDİ ELZEM BİR YAYIN* YAHUT ZARURİ BİR TENKİT

Murat GÜNEŞ

Türk şiirinin tarihî dönem yazılı metnlerinin, eski Türk edebiyatı araştırmacılığı sahasında gerçekleştirilen neşirlerine dair tenkit yazıları; yayımlanmakla literatürde yer eden eserlerin değerlendirilerek tanıtılması ve çalışmalarda meydana gelen yanlışlıklara tashih ifadesi bakımından önemli tetkikler olagelmıştır. Bu yazıda, biyografik ve diğer türden kaynaklarda kimliğine dair malumata rastlanılmayan on altıncı asır klasik Türk edebiyatı şairlerinden Cûşî'nin, *Divan*'ının neşri ele alınacaktır. Yazma nüshası yabancı kütüphanelerde bulunan Türkçe metinlerden olan *Divan*'ın, tertip hususiyeti ve münderecatı bakımından mükemmel ve mürettep vasfı taşımayan nüshası, Makedonya'nın Ohri Kent Müzesi'nden tespit edilmiştir. 64 varaklı nüshanın yaklaşık olarak Cûşî'nin şiirlerini ihtiva ederken, yazmada farklı şairlere ait manzumeler de bulunmaktadır (77-79).

Naşirin eserin ön sözünde şu ifadelere yer vermektedir: “Üstelik çalışmaya başladığınız eser, ilim âleminde sizin tarafınızdan tanıtılacaksa heyecanınız bir kat daha artar. İşte bu kitapta ilim âleminin istifadesine sunmaya cesaret ettiğimiz Cûşî Dîvânı da hem on altıncı yüzyıl gibi klasik bir döneme ait olması hem de ilk defa tarafımızdan ilim âleminde tanıtılacak olması açısından heyecan uyandırıcıdır.” (11) Evet, el değmemiş bir eser üzerinde çalışmak, bu uğurda gösterilen cesaret ve sarf edilen gayret önemsenmeye değerdir. Eserin bu vechesi böyle iken inceleme bölümünde ifade edilen ve dayanağı sağlam olmadığı görülen çıkarımlar; metin kısmının ilmî neşir, usul ve dikkati açısından sıhhatliliği için aynı şeyleri söylemek, ileride ifade etmeye çalışıp öne sürdüğüm gerekçeler doğrultusunda maalesef imkân

* [Yrd. Doç. Dr.] Berat AÇIL, *On Altıncı Yüzyılın Tanıklarından Cûşî ve Dîvânı*, Atlas Yayınları: 13, 1. Baskı: Nisan 2016 [satışa çıkışı: Mart 2017], Ankara, 302 s. [X+226 + (64 s. siyah beyaz tıpkıbası) = 300 s.], ISBN: 978-605-9689-03-8.

dâhilinde değildir. Bilgi değerinin niteliği ve nicelik bakımından eserde tesadüf edilen yanlışlıkların, bu seviyede bir akademik faaliyete konu edilen çalışmada rastlanabilecekten bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Yazıda önce inceleme, sonra da metin bölümüne dair itirazlar ele alınacaktır.

Cûşî'ye dair tezkire ve diğer türden kaynaklarda malumat bulunmadığı için naşir, *Divan*'da yer alan şairin çocuklarının veladetine düşürülen dört tarih kıtasından hareketle ailesi hakkında değerlendirmede bulunmaktadır. Burada ifade edilen cümleyle öne sürülen, şairin kendi çocuklarının veladetine tarih düşürmesinin ilgili asırda şairlik yönünden farklılık olabileceği görüşü (21) doğru kabul edilemez çünkü aynı yüzyıl şairlerinden birkaçının eserine bakıldığında öbür şairlerin de kendi çocuklarının doğumunu manzum olarak tarihlendirdikleri görülür. Örneğin Âlî'nin (Aksoyak, 2006: 49), Azîzî'nin (Ersoy, 2013: 308), Celâl Beg'in (Güneş, 2013: 661-662) *Divan*'larında benzer örnekler rastlanmaktadır. Misallerin sayısı başka eserler tarandığında artabilir. Dolayısıyla ilgili yorumun bilgi yönünden sağlam bir temele dayandığı söylenemez.

Naşir; "Cûşî ve Hocası Şîrî Beg" (30) başlığı altında şairin hocası olduğunu tespit ettiği, *Divan*'da da adı geçen Şîrî'nin Cûşî ile olan münasebetini değerlendirmektedir. Bu bölümün evvelinde yirmi dördüncü sayfada yer alan: "Ayrıca Cûşî'nin hocası olan Şîrî'nin Silsirevî olduğunu daha önce kaydetmiştik fakat Silsire'nin neresi olduğunu maalesef tespit edemedik. Cûşî'nin buraya da seyahat ettiğini düşünebiliriz." (24) bu cümlede ifade edilen *daha önce kaydetmiştik* göndermesinin, kastedilen önceki sayfalar içerisinde karşılığı yok. Naşirin Şîrî hakkında tespitlerini (!) ifade ettiği "Kaynaklarda hakkında bilgiye ulaşamadığımız Şîrî Beg, sadece Âşık Çelebi'nin (ö.1572) Meşâ'irü'ş-Şu'arâ adlı tezkiresinde Sivas beylerbeyi iken vefat eden Mehmed Paşa'nın mülazımlarından biri olarak zikredilir." şeklindeki görüşler bariz şekilde problemlidir çünkü Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*'sına dayandırılan cümle, tezkiredeki "Şîrî" maddesine değil "Nişânî-yi Evvel" madde başına dayalı içeriğe göndermedir ki burada adı geçen şair, Nişânî ile münasebeti gereği sadece ismen anılan Hersekzâde Şîrî'dir (biyografisi için bk. Köksal, 2001: 278-279; 2007: 119). Dolayısıyla Cûşî ile irtibatı bulunan Silsirevî Şîrî Alî Çelebi ile uzak yakın alakası bulunmamaktadır. Bu özensiz atıf, konu ile temelden alakasızdır ve atfa dayalı değerlendirmeler de hâliyle yanlış olmuştur! Hem Hersekzâde Şîrî hem de Silistreli Şîrî Alî Çelebi'nin ilgili tezkirede ayrı ayrı biyografisi bulunmaktayken (Kılıç, 2010: 1463-1469) bu maddelerin muhtevasına dayalı malumat yerine, "Nişânî-yi Evvel" maddesine yapılan bu anlamsız ve ilgisiz atfın sebebi naşire malumdur!

Bilgi var derken yanılan naşir, yok derken de yanılmış! Şîrî-yi Silistrevî hakkında kaynaklarda bulguya ulaşamadığı ifade edilirken, bu üretilmiş bilinmezliğin bulanıklığı bir kat daha artırılarak “Bir şair olarak tezkirelerde kendisine yer verilmemiş olan Şîrî Beg” (30) cümlesi geliyor ki bu ifade de apaçık yanıltır! Hâlbuki söz konusu Şîrî'nin biyografisinin yer aldığı *Meşâ'iru's-Şu'arâ* (Kılıç, 2010: 1465), *Tezkiretü's-Şu'arâ* (Kutluk, 1978: 540); *Riyâzu's-Şu'arâ* (Riyâzî, 1610: 92^b-93^a) ve *Zübdetü'l-Eş'âr* (Kayabaşı, 1997: 366)'da yer alan, madde başına dayalı muhteva ile ifade edilen bilgiler ve yakın dönem kaynaklarından *Kâmûsu'l-*

A'lâm (Şemdeddîn Sâmî, 1311: 2898) ile *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de (Kurnaz ve Tatcı 2001: 524) yer alan Şîrî Alî Çelebi hakkındaki malumatın dikkate alınmadığı görülüyor. Ayrıca naşirin kitapta kullanmış olduğu *Mecme'u'n-Nezâvir*'in neşrinde de bu temel kaynak eserler ışığında Şîrî-yi Silistrevî'nin biyografisi kaleme alınmıştı (Köksal, 2001: 279). İlgili çalışmanın e-kitap yayınından istifade ettiği görülen naşirin, bu biyografiyi de göremediği anlaşılıyor. Bu örneklerle dayalı olarak naşirin, eserde kaynak kullanımı hususunda ciddi anlamda problem yaşadığı görülmektedir ki öne sürülen esassız iddialar, belirgin şekilde dikkat eksikliği ve *yazım ihlalidir!*

Naşir, yazmanın istinsah hususiyetlerini değerlendirmeye çalıştığı “Müstensih” (79) başlığı altında görüşlerini belirtiyor: “Metin boyunca tek bir örnek dışında müstensihin fahiş denilebilecek hatasına rastlanmamıştır. Yüz birinci gazelde müstensihden mi şairden mi kaynaklandığı kesin olmayan bir şekilde, vezin zorlamasıyla ceş kelimesi ceş biçiminde yazılmıştır. Vezinle ilgili bir tasarruf olduğu için şaire hamledilebilecek bu büyük hatanın müstensih tarafından yapılmış olması daha küçük bir ihtimal gibi görünmektedir.” (80) Ayrıca bu cümlelerle ilgili kelimenin geçtiği şiirin dipnotuna da şu ifadenin eklendiği görülmektedir: “Vezin uğruna kelimeyi bozmuş görünmektedir.” (150) İfade edilen *büyük hata*, *vezin zorlaması*, *kelimeyi bozmuş görünmek* gibi fiilî durumların -ilgili beyte vezin ve anlam dikkatiyle bakıldığında- iddia edildiği gibi şair ya da müstensihe değil, naşire ait olduğu gö-

rülüyor! Çünkü naşirin yazma metinden *ce[y]ş-i* şeklinde, güya tamir edilmiş olarak aktarıp yukarıdaki ifadeleri öne sürdüğü kelime (150), yazmada gayet açık bir imla ve beyitteki anlam ilgisi doğrultusunda *Habeş'tir [ce[y]ş-i sultândur ≠ Habeş sultânıdır]*. Naşirin şairi ve müstensihi itham etmesi doğru değildir. Okuyuş yanlış, aktarım yanlış, vezin yanlış, değerlendirme de bariz olarak yanlış olmuştur!

Naşirin metnin imlasına dair esassız bir diğer görüşü şu şekildedir: “Dîvân'da vav harfinin kullanımında da klasik uygulamadan farklılaşan iki uygulamaya tesadüf edilmiştir.” (81) cümlesiyle başlayan paragrafın devamında: “İkinci değişik kullanım ise olmaması gereken yerlere vav harfinin yanlışlıkla eklemek şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin yedinci murabbaın ikinci bentindeki kemâlûne kelimesinde ve yirmi ikinci murabbaın ikinci bentindeki gül kelimesinde olmaması gereken vav kelimesi yanlış bir imla sonucu eklenmiştir” (81). İki çıkarım da doğru değildir! Yazmada *kemâlûne* kelimesinin üçüncü hecesinin vavlı yazılışı iddia edildiği gibi yanlış değil, Türkçe'nin tarihî dönem manzum metinlerinde görülen bir imla hususiyetidir! Ali Nihad Tarlan'ın [1898-1978] “*satvetünün*” (*fâ 'ilâtün*) ve “*rahmetünün*” (*fâ 'ilâtün*) kelimeleri örneğiyle imla ve denk düştükleri ölçüye göre hususiyetleri hakkında: “Türkçe kelimeler aruz vezni içinde imalelere uğramıştır. Divanı yazan veya istinsah edenler aruz veznine vâkıf şahsiyetler olduğundan imaleli yerlerde muhakkak sesli harf koymuşlardır.” (Tarlan, 1935: 231) cümlesiyle ifade etmiş olduğu görüşleri; bu hususta durumu gayet açık, delilleriyle misallendirip temellendirmektedir. Aynı şekilde alıntı yaptığım paragrafta *gül* kelimesinin yazımında *olmaması gereken vav* şeklinde öne sürülen kelimenin vav harfi ile imla edilişi de ilgili bendin bütününe baktığında bir istinsah dikkati olduğu görülüyor (202) çünkü bendin farklı mısralarında geçen *gele*, *gel e* ve *gül* kelimelerinin yazımı benzer olduğu için karışıklığı önlemek maksadıyla bu şekilde imla edildiği aşikârdır. İlgili kelimenin geçtiği mısranın neşirde yanlış okunması da bu dikkatin önemsenmediğini gösteriyor.

Naşirin belirtme ekinin hemze ile gösterilmesini imla bakımından *değişik uygulama* şeklinde takdimi doğru değildir (81) çünkü bu durum da Osmanlı Türkçesi metinlerinde görülen bir imla özelliğidir. Farklı araştırmacıların konuyla alakalı tespitlerinden birkaçına işaret etmek, durumu izah açısından yerinde olacaktır: “Bir sözcüğün son harfi olarak he bulunmaktaysa ve he'den sonra akuzatif hemze ile gösterilmişse, bunu 4232'de olduğu gibi; *ğuşşai* vb. değil, Türkçeye uygun biçimde *ğuşşayı* okumak gerekir. Bu sadece bir yazım özelliğidir ve amaç, harf çevrimi (Transliteration) yapmak

değilse guşşayı okumamak için hiçbir sebep yoktur.” (Tezcan, 1994: 13); aynı şekilde benzer bir görüş de şu şekildedir: “Yazmada, ... akuzatif hemze ile gösterilmişse, bu tür sözcükler kimsei, kimse-yi veya kimse[y]i biçimlerinde değil, yukarıdaki gibi kimseyi biçimiyle ifade edilmelidir.” (Taş, 2010: 197).

Naşirin imla hususunda görüşlerinden bir diğeri şu şekildedir: “Kırk beşinci gazelin ikinci beytinde bulunan itdümdi kullanımını da imla açısından farklı görünmektedir.” (81) Ayrıca naşir söz konusu *itdümdi* kelimesinin geçtiği gazelde, dipnotta: “İstanbul imlasına benzer ilginç gramatikal bir kullanım.” (114) şeklinde mesnedi olmayan bir görüş de ileri sürmüştür. Neden farklı görünmektedir, niye farklı görülmektedir bir izah yok! Morfolojik yapısı itibarıyla değişik yüzyıllara ait Türkçe şiirlerde örneklerine rastladığımız bir kelime¹ nasıl oluyor da *İstanbul imlasına benzer, ilginç gramatikal bir kullanım* addediliyor ya da bu görüşün gerekçesi varsa neden detaylarıyla açıklanmıyor? Bu hususta sözü uzatmadan *itdümdi* kelimesi, eğer bu yapısıyla *İstanbul imlasına benzer, ilginç gramatikal bir kullanım* ise Türk şiir dilinde çeşitli örneklerine rastladığımız *ağladumdı* (Burmaoğlu, 1983: 275), *istedümdi* (Çavuşoğlu, 1982: 62), *yazdumdı* (Köksal, 2011: 1465) gibi benzer kullanımlara ne demeli, bu yapıdaki kelimeleri nasıl bir konumlandırma çabasına düşülmeli; hangi coğrafyaya, yöreye ya da şehre atfetmeli acaba? İmla hususiyeti şehirlere göre genellenecekse bu işin sonu gelmez! Nef’î’nin kelimelerinin yazımına “Pasinler imlası” mı diyelim?

Nüshada yer alan başka şairlere ait şiirler açıklanırken on beşinci yüzyıl Türk edebiyatı şairi Nizâmî’nin gazeli hakkındaki: “*Nizâmî Dîvânı*’nda tespit edemedik. Bahsedilen şair, Şîrî Beg’in nazire yazdığı Konyalı şeyh-zâde Nizâmî olabilir.” (78) bu ifadeler doğru değildir ve iki cümle de büyük yanıltır! Atıf yapılmadığı için maksadın hangi Nizâmî’nin *Divan*’ı olduğu eserde meçhul kalsa da kasıt, bu mahlası kullanan tek divan sahibi Türk şairi olan Karamanlı Nizâmî olsa gerek! Tespit edilemediği belirtilen gazel, Nizâmî’nin *Divan* neşrinde bulunmaktadır (İpekten, 1974: 193). Söz konusu şair Nizâmî-yi Karamanî’yi, *Konyalı şeyh-zâde Nizâmî* olarak başka bir şairmiş gibi gösteren cümle de apaçık yanıltır! Çünkü Nizâmî, müderris ve vaiz olan babası Mollâ Veliyyüddîne matuf olarak (İpekten, 1974: 15-16) kaynaklarda hem *Şeyhzâde* (Zülfe, 2011b: 162) hem de “*Konevî*” (Canım, 2000: 532) şeklinde anılmaktadır. Dolayısıyla bu cümle, mevcut doğruları bozuyor olmak yönünden de bariz olarak yanıltır!

1 Aynı kelimeye dair şiir dilinden birkaç örnek için bk. Canpolat, 1982: 203; Köksal, 2001: 550; Üst, 2012: 3677.

Nizâmî ve şiiirinin varlığına dair bu tespitler (!) yapılırken yazmanın 51^b ve 7^a varaklarında Ahmed Paşa ve Şemsî adına kayıtlı iki şiiirin, ilgili şairlerin *Divan*'larında (Tarlan, 1966; Akkaya, 1992) yer etmiyor oluşuna dikkat çekilmemiştir. Eğer naşirin maksadı yayımlanmış eserlerde bulunmayan şiiirleri belirtmekse bu manzumelere değinebilirdi. Yazmada adı geçen başka şairlerin önceden neşredilen şiiirlerine işaret edilirken de dikkatli davranılmamış; Çâkerî'nin (Aynur, 1999: 82), Rahmî'nin (Erdoğan, 2011: 258-259), Şemsî Paşa'nın (Akkaya, 1992: 730) neşirleri anılmamıştır. Nüşhanın 7^b varacağındaki Nev'î'nin, *Divan*'ında kayıtlı olan gazeli (Tulum ve Tanyeri, 1977: 466) buradaki listeye dâhil bile edilmemiş! Bunları şunun için ifade etmeye çalıştım ki ilgili bölümde naşirin: "Yaptığımız araştırmalara göre yukarıda zikrettiğimiz manzumelerin büyük kısmı ya daha önce tespit edilmemiştir..." (79) cümle içerisindeki ifadesi de gerçeği yansıtmıyor! Kitapta adı geçen cümleye matuf listelemeye ek olarak burada işaret edilenler, muamma başlığı olduğu hâlde mahlas aidiyeti olarak değerlendirilenler ve başka bir şaire ait olduğu hâlde şaire ait gösterilen şiiirler dikkate alınır, yeniden bir sayım yapılırsa bu manzumelerin çoğunun kitabın yayım tarihinden önce tespit edilip yayımlanmış olduğu görülür! Literatür takibindeki aksaklıklar eserin bu bölümü için de geçerlidir.

Nüşhada, Cûşî'ye ait olmadığı hâlde naşir tarafından metne alınarak ona isnat edilen şiiirler bulunmaktadır. Bunlardan biri, yazmanın 33^a varacağından aktarılan ve neşirde yer alan tek müstezattır (174-175). Bu müstezat on beşinci yüzyıl Türk edebiyatı şairi Halilî'nindir ve *Fürkatnâme*'sinin muhtelif nüshalarında yer alan "Gazel der-Müstezâd" ve "Gazel-i Müstezâd u Muvaşşah" başlıklı şiiiri olup birkaç kez yayımlanmıştır (Tavukçu, 1993: 79-80; 2008: 135-136). Yazmada 33^b varacağında yer alan ve neşirdeki sıralamaya göre on üçüncü müfret olarak değerlendirilen Farsça şiiir (214); sanıldığı gibi neşrin konusu olan Cûşî'ye değil, Şems-i Tebrîzî'ye aittir ve *Külliyat*'ının neşrinde yer almaktadır (Furûzânfer, 1382: 398). Aynı şekilde metin içerisinde aidiyet problemi olan manzumelerden bir diğeri, yazmanın 33^a varacağından neşre alınan Arapça manzumedir (213). Bu şiiirin de aslında neşrin konusu olan şaire değil, *Nehcu'l-Belâğa* derlemesine göre Hz. Ali'ye ait olduğu görülüyor (el-Cubûrî, 1419: 150). Naşirin numaralandırmasına göre 57^b varacağından metne dâhil edilerek şaire mâl edilen Türkçe şiiir (213) de Cûşî'ye değil, Necâtî Beğ'e aittir ve *Divan*'ında da kayıtlıdır (Tarlan, 1963: 234). Ayrıca *Mecmu'a-i Nezâyir*'de de aynı şekilde Necâtî'ye ait olduğu görülen matlanın (Gündoğdu 2002: 332) ikinci mısrasında yer alan ve naşir tarafından *uşda boğaz uşda it* şeklinde okunan kalıp ifade, Necâtî'nin *Divan*'ının tenkitli neş-

rinde ve *Mecmu'a-i Nezâîr*'de, yazmada da olduğu gibi *uşda boğaz uşda ip* şeklindedir (Tarlan, 1963: 234; Gündoğdu, 2002: 332). Bu gibi şiirlere dair neşirde herhangi bir açıklama yoktur ve benzer yanlışların sayısının ifade edilenden fazla olduğunu özellikle vurgulamak gerekir! Takdir edilecektir ki aidiyet problemi olan bu örnekler, mevcut neşrin sıhhati açısından çok ciddi anlamda bir problemdir! Başka şairlere ait olan bu ve benzer şiirlerin neşre dâhil edilerek şaire mal edilmiş oluşu da neşrin, hangi ilmî usule dayalı bir dikkatle gerçekleştirilmiş olduğunu göstermeye yetiyor olsa gerek!

Naşir, şairin bir beyitte *zaymurân* bitkisine yer vermesini edebî kişiliğiyle irtibatlayıp değerlendirirken iki açıdan yanlışla düşmüştür. Eserde bu husustaki ifadeler şu şekilde: “Çiçeklerle ilgili Cûşî'nin kendine has bir kullanımını zeymuran çiçeği ile ilgilidir. Bu çiçek ne Yavuz Bayram'ın ne de Berat Açıl'ın verdiği listede bulunmaktadır. Bu itibarla çiçeğin çok az şair tarafından kullanıldığını iddia edebiliriz. Yine de zeymuranın hiç kullanılmadığını söylemek güçtür.” (32) Bu bitki adının geçtiği çeşitli şairlerin eserlerine dikkatli bakıldığında az kullanıldığına dair bir yargı da Cûşî'ye has bir kullanım olarak öne sürülmesinin de gerçeği yansıtmadığı görülür. Ahmedî (Kortantamer, 1973: 245) Çakıcı (2005: 291), Aynî (Mermer, 1997: 264), Rezmî'nin *Divan*'ları (Gürbüz, 2012: 291); *Çengnâme* (Tekin, 1992: 385), *Rıdvâniyye* (Yılmaz, 2007: 67), *Vâmık u Azrâ* (Harmancı, 2003: 520) gibi mesnevilerde çeşitli ilgilerle yer eden zaymurâna, -örnek eserlerden anlaşılacağı üzere- klasik Türk edebiyatının farklı yüzyıllarına ait çeşitli türdeki eserlerde rastlanmaktadır. Yine bu husustaki paragrafta ifade edilen: “Bu çiçek ne Yavuz Bayram'ın ne de Berat Açıl'ın verdiği listede bulunmaktadır.” (32), bu cümleye muhatap olan biri ilgili mevzuda sadece burada zikredilen isimlerin söz söylediğini zannetmez mi, zannetmiyor mu? Hâlbuki zaymurânın klasik Türk şiirindeki kullanımının kaynaklar ve şahit beyitler ışığında incelenip tetkik edildiği bir çalışmanın da dikkatten kaçtığı görülüyor.² Dolayısıyla eserdeki bu cümlelerin tespit ve dayanak açısından sorunlu olduğunu belirtmek gerekir! Görülüyor ki yine cümleler iddialı ama literatür takibi sağlam yapılmadığı için sonuç ortada.

Naşirin; şairin edebî kişiliğine dair değerlendirmede bulunduğu bir başka yerde, aynı şekilde iddialı ancak dayanak ve ileri sürülen görüşün ispatı açısından problemlili olan bir husus da Cûşî'ye ait bir mazmun olduğu öne sürülen kullanım hakkındadır. “Cûşî, itikadî özellikleri ön plana çıkmakla beraber iyi bir şair olma sevdasındadır. İyi şair olmanın şairlerinden biri,

2 2011'de yayımlanan söz konusu çalışma ve ilgili detaylar için bk. Zülfê, 2011a: 238.

bikr-i mazmûn olduğundan o da yeni mazmûnlar peşine düşmüştür. Örneğin aşağıdaki gazelde Uzrî aşıklarca sık sık tekrar edilen aşığın ölümünden sonra kabrinin ziyaret-gâh olması mazmunu bir adım öteye taşınmış görünmektedir.” (41) Naşir bu görüşünü aktardıktan sonra iddiasına matuf olarak: “Öliceğ ‘ışkuñla cānā kabrüm üzre uğra ~ Her giyāhumdan saña gelsün şadā-yı merhabā” (150) bu beyti vermektedir. Okuyuşta vezni hatalı olan beytin eksik aktarılan *uğra* kelimesi yazmada *uğrasañ* şeklindedir (288). Şairlerin yeni mazmun bulmayı önemsedikleri bilinir, buna diyecek bir şey yok. Çıkış noktasına bakıldığında Arap şiiri tarihine ait bir kavram olan ve Arap edebiyatının “Uzrî gazellerinde” ifade edilmiş bu aşk anlayışı (Armutlu, 2015: 686; Ayyıldız, 2016: 43) hangi kaynağa dayalı mukayeseyle burada kullanılmaktadır? Klasik Türk şiirinde temsil edilen aşk felsefesinin bu şekilde olduğuna dair kesin dayanak teşkil edecek, ispatlı verilerle yapılmış bir çalışma var mıdır; ya da varsa, ve madem maksat da beyti açıklamaksa neden okuyucuya etraflı biçimde bir izahat yapılmıyor? En önemlisi de şu ki burada atıf yapılan eserin ilgili sayfasına bakıldığında (Furat 1996; 148); neşirde yer alan: “Uzrî aşıklarca sık sık tekrar edilen aşığın ölümünden sonra kabrinin ziyaret-gâh olması mazmunu” ifadesinin, kaynağa ait 148. sayfadaki bilgilerle bir ilgisi var mıdır, bu ifade buradaki hangi cümleyle alakalıdır? Şunu da aslında bu hususla doğrudan alakalı olduğu için belirtmem gerekiyor: Prof. Dr. Ahmet Subhi Furat’ın *Arap Edebiyatı Tarihi I Başlangıçtan XVI. Asra Kadar* isimli eserinin tek baskısı 1996 yılında yapıldığı bilinmekteyken (Kızılıçık, 2007: 43), müellif Prof. Dr. Furat’ın doğum tarihi de 1940 iken (Kızılıçık, 2007: 42) ilgili atıfta (41) ve kaynakçada (226) eserin yayım tarihinin 1946 olarak gösterilmesi neden? Demek ki mezkur âlim altı yaşında mı yazmış eserini, bunun anlamı bu!

Arap Edebiyatı Tarihi I Başlangıçtan XVI. Asra Kadar adlı eserin başına da bunlar gelirken âşığın kabrinin öldükten sonra ziyaretgâh olması burada mazmun mudur; beytin görünmeyen yüzü nedir ya da Arap şiirinin çeşitli üslup dönemlerindeki mazmun anlayışıyla Türk şiiri tarihinde temsil edilen mazmun kavramının çerçevesi aynı mıdır? Hele hele beyte dair yorumlar ve bu hayalin şaire ait olması iddiası ki: “Uzrî aşkıta âşığın kabri ziyaret-gâh olurken Cûşî kabrinin sevgilisi tarafından ziyaret edileceğini düşünmektedir. Cûşî sevgilisi uğruna öldüğü için ölümsüzlüğe erişecek, âb-ı hayâtı içecektir; böyle olunca onun kabrinde yetişen her bir giyâh gelen sevgilisine merhabâ diye seslenecektir. Bu mazmun, görebildiğimiz kadarıyla Cûşî’ye has bir mazmundur.” (41), ifadelerle öne sürülen iddiaların ispatsız olduğu aşıkardır! Ayrıca naşir buradaki bir adım ötenin hududunun neresi

olduğunu sarahaten ifade etmemiştir. Konunun bir adım öncesi tam izah edilmediği için taşınan bir adım sonranın da neresi olduğu hâliyle muğlak kalıyor! Birkaç örnek naşirin iddiasının kabul edilir olmadığını göstermeye yetecektir. Cûşî'nin çağdaş, Fazlî'nin, şairin söz konusu beyti ile hayal benzerliği aşıkâr olan: “ol tabîb-i dil ü cân kabrûme gelse Fazlî ~ derdümi söylemege her çemenüm bir dil olur” (Özkat, 2005: 335) ve Zâtî'ye ait: “eger ol âb-ı hayvân u kıyâmet-kadd ü 'Îsâ-dem ~ gelürse kabrûme kalkam diyem hâ merhabâ 'ömrüm” (Tarlan, 1970: 467) bu beyitleri nereye koyalım, bir adım öteye mi bir adım beriye mi? Görüldüğü gibi bir mazmunu tespit etmek, adını koyabilmek ve hele hele de naşirin yöntemiyle (!) -yorumu dayalı da olsa bir şaire ait gösterebilmek kolay değildir, etraflı bakmayı gerektirmektedir. Naşirin, gerek mazmun kavramını gerek ilgili aşk anlayışının Türk kültür ve edebiyatında durduğu yeri ve gerekse de örneğin detaylarını sıhhatli şekilde belirleyip ifade edemediği açıkça görülmüştür.

“Cûşî, kimi şiirlerinde edebî sanatlarla çokça yer vermektedir. Aşağıdaki beyitte yapılan hüsn-i talîl sanatını Dîvân'da bulunan, farklı biçimde kurulmuş edebî sanatlarla örnek olarak ele alabiliriz.” (41) Naşir; cümleyle alakalı olan: “Şubh-ı ruhsârûnda hâttuñ gördüğümce dostum ~ Şanuram kim ebr-ile mahbûb olubdur âfitâb” (96), bu beyti aktardıktan (!) sonra, ilgili görüşlerini ifade etmektedir ki izah açısından buraya olduğu gibi alıyorum: “Beyitte sevgilinin yanağı sabah aydınlığına benzetilmiştir. Ey dostum; senin yanağının sabahında, aydınlığında ayva tüylerini gördüğümde bulutla güneşin mahbûb olduğunu sanırım, denmektedir. Böylelikle bulut, sevgilinin ayva tüylerine; güneş de sevgilinin yanaklarına teşbih edilmiştir. Ayva tüyünün yanakta olması, iki sevgilinin bir araya gelmesine yorulmuştur. Hâlbuki ayva tüyünün yanakta bulunması onların doğal hâlleridir. Dolayısıyla doğadaki bir olay daha güzel bir sebebe yorularak hüsn-i talîl sanatı ifâ edilmiştir. Bu kullanım da çok sık rastlanmayan bir hüsn-i talîl olduğundan örnek olarak buraya alınması uygun görülmüştür.” (41-42). Beyitte *mahbûb* “sevilen, sevgili” (Redhouse, 1921: 1757) olarak aktarılan kelimenin doğrusu *mahcûb* “perdeli, örtülü” (Redhouse, 1921: 1760) olmalıydı! Naşirin bu cümledeki nesre çevirisi ve yorumları, beyit doğru okunmadığı için yanlıştır, geçersizdir!

Kitabın başlığına da verilen tanık kelimesi bağlamıyla değerlendirmede bulunulan kısımlarda, aynı şekilde mesnetsiz iddialarla karşılaşılıyor. “Elinizde bulunan bu kitapta Cûşî'nin şiirlerinin on altıncı yüzyılın önemli tanıklarından biri olduğu iddia edilmektedir.” (50) Öne sürülen iddianın dayanağı olan manzumelere bakıldığında bilinmeyen bir hadiseye tarih düşürme

örneği yok, kaynaklara göre ilgili asırda herhangi bir şekilde şöhret bulmuş bir manzume yok, bir devlet adamı hakkında ayrıntı sayılabilecek bir bilgi yok, dönemdeki bir siyasi gelişmeye dair hususi özelliği bulunan bir şiire tesadüf edilmiyor veya Cûşî'nin şiirlerinin gerek tür hususiyeti gerek nazire geleneğindeki yeri gerekse de söz varlığı açısından devre tanıklığı, önemli sayılabilecek derecede ayırıcı vasıf ifade ediyor mu? *Divan*'da örneğine başka yerde rastlanmayan bir sanatlı manzume mi var? Klasik Türk şiiri gibi geleneğe dayalı bir edebiyata mensup herhangi bir şair hakkında, yaşadığı dönemden hareketle kıyasa dayalı hüküm verirken değerlendirmenin sıhhati için başka şairlerin eserlerini de göz önünde bulundurmamak elzem, dikkate almak zaruridir! Şairin hangi mukayeseye dayalı elde edilen bir veriye göre *önemli bir on altıncı yüzyıl tanığı* olarak takdim edildiği müphem kalmıştır. Sormadan olmaz, kitaptaki gibi eğer Cûşî birkaç hadisesi bilinen ve maksadı tarih manzumesiyle önemli tanık konumuna yükseltiliyorsa dönemin şairlerinden özellikle Âlî, Bâkî, Celâl Beğ, Fevrî, Garâmî, Hayâlî Beğ, Hayretî, Nev'î, Seyrî, Ulvî, Yahyâ Beğ, Yetim vb. isimlerin şairlik yönleri ve bu bakımdan seviyeleri bir tarafta dursun; eserlerinde yer alan şiirlerden bazısının hem tarihî kaynaklarda bile yer etmeyen hadiselerle ışık tutuyor oluşu hem de bu türden şiirlerin neşirdekenden sayıca çok fazla olması nasıl izah edilir? Maalesef gerek *Divan*'ın bu anlamda muhtevası gerekse de iddia edildiği gibi bilinen hadiselerle dair şiirlerden hareketle üzerinde çalışma yapılan şairi bu konuma yüceltmek, apaçık yanlış olduğu gibi dönemin öbür şairlerine de bu anlamda haksızlık olacaktır! Bu bağlamda, yüzyılın birçok başka ehemmiyetli şiiri ve şairi mi *on altıncı yüzyılın önemli tanığı*, yoksa mevcut şiirlerinin vasfıyla Cûşî mi? Şüphesiz her metin yazıldığı dönemin tanığıdır ancak tanıklığın derecesini belirlemek hem şiirlerin muhtevasını doğru tespit etmeyi hem de öbür şairlerle de dikkatli bir mukayeseyi gerektirir. Asrın ilgili eserlerini mevcut neşirle küçük bir karşılaştırma, bu hususta hakikatin kapısını aralar; Cûşî'nin de bu tanıklık sıralamasında gerçekten nerede durduğunu sıhhatli şekilde belirlemeye yeter! Naşirin, “Psikanaliz, Marksist eleştiri, yapısalcılık ve alımlama estetiği” (49) ile “yeni tarihselcilik” (49) kuramlarıyla birlikte, “klasik filolojinin yaklaşımı merkeze alınarak Cûşî Dîvânı'nın lâyıkıyla irdelenebilmesi için daha çok edebiyat ve tarih disiplinlerinin yöntemlerine” (16) bu neşir örneğinde ne şekilde başvurduğunu ve daha da önemlisi, nasıl bir netice elde etmiş olduğunu eserin okuyucusu değerlendirecektir.

Naşirin, şairin redd-i matla kullanımı şeklinde takdim edip misallendirdiği gazelin yanlış aktarılan beyitleri dikkatli okunduğunda bu hususta örneklik teşkil etmediği görülmektedir. Buradaki ifadede bir netlik olmadığına

şu cümlelerden de anlamak mümkün: “Görüldüğü gibi matla beytinin ilk mısraı ve makta beytinin ikinci mısraı neredeyse tamamen tekrarlanmıştır.” (42) Redd-i matlanın tanımının çerçevesi dikkate alındığında, tekrarın ifade edildiği gibi *neredeyse tamamen* değil aynen olması gerekir! Eğer redd-i matlan tanımıyla ilgili naşirin, ifadesi *neredeyse* hakkında bir izahatı varsa açıklanabilirdi. Zaten ilgili beyitler yanlış okunmuş, yazmaya mutabık olarak aktarılmamıştır (167).

Naşirin ifade ettiği: “Sonuç olarak Cûşî, on altıncı yüzyılın edebî teamüllerinin farkında olan, yer yer onları aşmak için farklı mazmunlar peşinde koşan, bununla birlikte şiirlerinde dinî temalara sıkça yer veren edebî bir hüviyete sahiptir.” (43) cümlede öne sürülen Cûşî’nin on altıncı yüzyılın edebî teamüllerinin farkında bir şair olduğu iddiasının hangi dayanağa matuf olarak ifade edildiği belli değildir. Mehmed Çavuşoğlu’nun [1935-1987] bu husustaki “On altıncı yüzyıl şiirinin en önemli husûsiyeti Türkçe kelime ve deyimlerin üzerinde oynayarak edebî sanatlar göstermektir. Herhâlde, Türkçemizin ifâde ve mana bakımından en zengin örneklerini bu yüzyılın mahsûllerinde buluruz.” (Çavuşoğlu, 1977: 234) tespiti, ilgili yüzyılın şiir anlayışını divanlar arasından net biçimde özetlemesi bakımından değerlidir. Kitabın inceleme bölümünde, *Divan*’ın söz varlığına dair bir tespit ve değerlendirme yoktur; nitekim Cûşî’nin şiirlerinin söz varlığı da bu doğrultuda değerlendirildiğinde, yüzyılın öbür şairlerinden çok çok geride kaldığı görülür.

Eser içerisinde ayrı ayrı yerlerde “Kıta” (86) ve “Mukattaât” (210) başlığı altında verilen manzumeler arasında kıta nazım şeklinin özelliklerini taşımayan şiirler bulunmaktadır. Metindeki on altıncı murabbanın sonuna da müstakil kıta nazım şekli hususiyetinde olan manzume eklenmiş, naşir bu birleştirmeyi dipnotta şu açıklamayla izah (!) etmiştir: “Bu bentin yandaki varağın devamı olduğuna dair bir işaret vardır fakat ciltleme esnasında varaklar karıştığı için anlam, nazım biçimi ve vezin uygunluğu açısından bu murabbaın devamı olduğuna kanaat getirdik.” (195) İlgili murabbaın mahlas bendinden sonra eklenen bu şiirin, nazım şekline dair bir muğlaklık söz konusu değil; anlam ve nazım biçimi açısından da iddia edildiği gibi uygunluk yok çünkü şiirin nazım şekli murabba değil, kıtadır! Kıta olduğu bariz olan bir şiiri, murabbaa eklemek de evvelden görülmeyen yeni bir neşir anlayışı olsa gerek!

Eserin metin kısmında da sayısı bir hayli fazla *okuma ve aktarım* yanlışlığı göze çarpıyor ki bazısı gerekçeleriyle şu şekilde ifade edilebilir: “dolan-

madı” (90); filin *dolan-* biçiminde aktarımı manalı değildir, *temayül göstermek*, *sükûnet bulmak*, *huzura kavuşmak* (Dilçin, 1983: 72) anlamlarına gelen *dölen-* şeklinde değerlendirildiğinde beyit anlamlı hâle geliyor. “berzah-ı gönlüm” (96); Türkçe *yıkılmış*, *kırılmış* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: 605) anlamındaki *buzuh* kelimesi üstelik yazmada ötre ile harekeli ve vav ile okutuculu olmasına rağmen terkibe sokulmuş, aktarım yanlış hâle gelmiştir. *kaldırılmak*, *bertaraf edilmek* (Dilçin, 1983: 99) anlamlarına gelen *götrilmek* kelimesi, *çü* edatıyla birleştirilip *çökertüldi* olarak tamamen yanlış değerlendirilmiştir. Sayısı çok fazla olan benzer yanlışların sadece bir kısmına dikkat çekersek, öyle sanıyoruz ki ilgili örnekler neşrin bu anlamdaki vaziyetini de göstermeye yetecektir: “müferrehdür” [müferrihdür] (91), “serv-âzād” [serv-i âzād] (92), “ağladursın” [iñledürsin] (96), “ırâğ” [tek ırâğ] (96), “tağ” [tāk] (106), “Şoravarup” [şoravarup] (106), “zārī” [zārī] (108), “bulmuşam” [bulmuş iken] (108), “kollanan” [kullanan] (111), “evşāfuña” [evşāfına] (113), “şekkeri pālūdeden” [sükkeri pālūdeden] (113), “başuna” [başına] (114), “kadem rencīde” [kadem-rencīde] (114), “ser ü kadduñ” [serv-kadduñ] (115), “ğayr bāzār” [ğayr-i bāzār] (117), “hüşyār” [hüşyār] (117), “niçe” [nice] (117), “cihānda” [cihāndan] (118), “cemāle iştiyāk-ile” [cemāli iştiyākıyla] (118), “sözün” [sözün] (119), “kılusun” [kılusañ] (120), “kabalarla” [kabālarla] (127), “taḅ‘unı” [taḅ‘uñı] (129), “līk[in]” [līki] (130), “ışkunuñ” [ışkınıñ] (132), “adliyle” [‘adl ile] (132), “āsītānından” [āsītānında] (133), “olayın” [öleyin] (136), “siz” [sen] (136), “ki” [kim] (138), “hicrānla” [hecriyle] (138), “irüp” [idüp] (139), “olcağı” [olmağı] (158), “Şeb-i hicrānda” [şeb-i hecrinde], “vādī-i āyīne” [vādī-yi Eymene] (163), “kākül-i müşkīnine” [kākül-i müşkīnini] (164), “ebrār” [abdāl] (165), “dimezün” [dimezven] (166), “Düzişüp” [rüz şeb] (169), “kaşlarunuñ kemānuña” [kaşlaruñ kemānına] (170), “la‘l-i lebi” [la‘l-lebi] (171), “Hüs-n-i hulletiyle” [hüs-n-i hulk ile] (171), “eşkūñle” [eşk ile] (178), “Niçe[dir]” [niçün] (180), “sev ki” [sevüñ] (180), “virülmüşdür” [virilmişdür] (182), “Bugün” [bir gün] (183), “yād” [yad] (183), “Allāh” [anda] (184), “kırbacı” [kırıcı] (189), “dirüpdür” [virüpdür] (190), “oldıkılayın” [olduklayın] (195), “hüs-n ü me‘āb” [hüs-nü me‘āb] (195), “urani” [orani] (196), “kebk-i reftār” [kebk-reftār] (197), “eşaḥḥ-ı kul-ı muhtār” [eşaḥḥ-ı kavlı-i Muhtār] (197), “korkarum” [kor-karam] (198), “kor gavgā” [kırı gavgā] (199), “elfāz-ı dürer Bārī” [elfāz-ı dürer-bārī] (199), “cemāluñı” [cemālüñ] (202), “settār” [Settār] (205), “...” [şoñra] (205). Evet, herhangi bir neşirde üç, beş, on hata sayılır; sıralandığı gibi, gerisi sayılmıyor?

Yayımda “Müfredât” (211) başlığı altında değerlendirilen matlaldan 1 ve 43 numaralı manzumelerin vezninin *Müstef’îlün Müstef’îlün Müstef’îlün Müstef’îlün* (doğrusu, *müstef’îlün müstef’îlün müstef’îlün müstef’îlün*); 18 ve 19 numaralı manzumelerin vezninin *Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fe’ülün* (doğrusu, *mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün*); 39 numaralı muammanın vezninin *Mefâ’ilün Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün* (doğrusu, *mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün*) gösterilmesi yanlıştır! Naşirin “Dîvân Tertibinde Takip Edilen Yol” (83) başlığı altında: “*Vezin problemi olan kısımlar, dipnotta belirtilmiştir.*” (84) şeklinde açıklama yapmış olmasına rağmen, yanlış okuyuş ve aktarmadan kaynaklı olarak vezni problemlili olan manzumelerin bir kısmı şu şekildedir: g. 4/5, g. 5/5, g. 9/1, g. 15/2, g. 15/3, g. 15/5, g. 17/3, g. 19/1, g. 35/3, g. 58/2, g. 62/5, g. 65/2, g. 65/3, g. 65/4, g. 73/2, g. 73/3, g. 74/2, g. 82/2, g. 85/4, g. 86/4, g. 92/9, g. 95/5, g. 101/4, g. 110/5, g. 120/4, g. 120/8, g. 132/3, g. 132/4, g. 135/4, mrb. 1/3, mrb. 1/5, mrb. 3/5, mrb. 4/3, mrb. 5/2, mrb. 6/1, mrb. 7/2, mrb. 7/4, mrb. 8/4, mrb. 14/9. Görüldüğü gibi neşirde vezin problemi bulunan şiirlerin sayısı da bir hayli fazladır. Naşirin aruz terimi olan mahzûf kelimesi hakkında dipnot ifadesiyle serdettiği yorumu da hayretimizi biraz daha artırıyor: “Gazelin kenarına şunlar yazılmıştır: Bahr-i remel-i mahzûf. Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün. Gerçekten de gazelin vezni belirtilen vezindir. Dört tefile değil de üç tefile olduğu için mahzûf denmiş olmalıdır.” (86) Bu derece bir özensizliğe ne denilebilir ki? Hâlbuki mahzûfun ıstılah anlamının naşirin yorumuyla uzaktan yakından alakası yoktur: “Hafz zihafıyla elde edilen cüze mahzûf denir.” (Şafak, 2003: 24; Zülfe, 2011: 53); “Fâ’ilâtün aslî cüzünün hafz zihafıyla meydana gelen fer’ine verilen ad.” (Eraslan, 1993: 187; Zülfe, 2011c: 53). Dolayısıyla neşirdeki mahzûf terimi ilgili veznin kısaltılması mıdır yoksa aslî tef’ilenin hafz edilmiş fer’i midir? Detaylar buranın konusu değildir.

Bardağın dolu tarafını görmek insaf sahibi olmanın gereğidir ancak eserdeki yanlışlara bakıldığında ortada sağlam bir bardaktan bahsetmek zordur; kırılmakla kalmamış âdeta tuzla buz olmuştur! Eserin çok yerinde rastlanan kaynaklarda yer alan doğru bilgileri bozma, ilgisiz yerlere atıf yapma, şairi mesnetsiz şekilde gereğinden fazla yüceltme, yazmayı asılsız itham etme, tanıklık ölçüsünde abartma bağlamıyla öne sürülen; dayanağı da sağlam olmayan birçok çıkarım ve iddianın, naşirin yanlış hükümler vermesine sebep olduğu görülmektedir. Akademik ciddiyet ve yazım kurallarının ne derece önemsenmiş olduğunu eserin bu vaziyeti açıkça göstermiştir. Buna nüshada yer alan başka şairlere ait şiirlerin Cûşî’ye ait gösterilmesi, metin kısmında görülen bir hayli fazla okuma, aktarım ve vezin yanlışları da eklenince; ese-

rin mevcut hâliyle literatürdeki yerinin, araştırmacı ve ilgililerin istifadesi anlamında pek sağlıklı olmadığı görülmektedir! Neşirde Cûşî'nin edebî kişiliğinin tespit edildiği, şiirlerinin sıhhatli şekilde neşredildiği, yazma metnin imla hususiyetlerinin doğru değerlendirilmiş olduğu; yazı içerisinde gerekçeli olarak sıralanan itirazların neticesine dayanarak, söylenemez! Öyle zannediyoruz ki naşirin bu eseri, eski Türk edebiyatı araştırmacılığı sahasında bir şairin hayatı ve edebî kişiliğinin nasıl incelenemeyeceğinin, bir nüshanın istinsah ve müstensihinin nasıl gereksiz şekilde itham edilebileceğinin ve metin kısmıyla bir neşrin nasıl yapılmaması gerektiğinin somut bir örneği olarak, Türkçe metin neşri tarihimizdeki yerini almıştır. Şairin iddia edilen özellik ve kalitede olmayan, yüzyılın başka şairlerinden de ayırıcı vasfı bulunmayan şiirlerinden hareketle, eserde asılsız övgülerle konumlandırıldığı hayalî yer (!); Cûşî'nin, Türk edebiyatı tarihi ve mevcut araştırma literatüründe olmadığı hâlde, naşirin onu görmek istediği mevkisi olsa gerek!

Bu yazıda, -eski Türk edebiyatı araştırma sahasının bir öğrencisi olarak- ilmin itibarının gereği olan sorumluluk anlayışıyla yanlışlara doğrular kaynaklara dayalı şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Gerekçeli tashihlere naşirin eğer cevabı olursa en kısa sürede vermesi beklenir, verilecek cevap olmayacaksa sorumlu davranılarak şahsen ya da bir destekle neşrinin onarmasını *tavsiye ediyorum*. Bu eser ne bir yüksek lisans ne de bir doktora tezidir; Sayın naşirin de bu yazıyı hazırlayandan hem mesleki tecrübesi fazla hem de akademik unvanı yüksektir! Naşirin doğru bir cümlesine yer vererek, bitirelim: "Araştırmacının asıl görevi; hangi şairi, dîvânı veya mesnevîyi ilim âlemine tanıtmak istiyorsa onu eksiksiz ve müellifin elinden çıkmış nüshaya en yakın biçimde yayıma hazırlamaktır." (16), *tabii* bunu ifade eden naşirse bu mu müellif elinden çıkmış nüshaya yakınlaşmış neşir? Yakınlaşmış mıdır, uzaklaşmış mıdır; öyle sanıyoruz ki bunu, neşrin mevcut hâli ifade etmiştir.

Tenkit tedbir olsun; takdir de eserin muhatabına kalsın...

Kaynakça

- AKKAYA, Mehmet (1992), *Şemsî Paşa Divanı, İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2006), *Gelibolulu Mustafa Âli, Divan I İnceleme Tenkitli Metin, II Tenkitli Metin, III Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım*, Cambridge: Harvard Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları.
- AYNUR, Hatice (1999), *15. Yüzyıl Şairi Çâkerî ve Dîvânı, İnceleme-Tenkitli Metin*, İstanbul: Yenilik Basımevi.

- ARMUTLU, Sadık (2015), “Klasik Şiirde Bir Tür: Hadarî Gazel”, *XI. Milli Türko-
loji Kongresi Bildirileri 11-13 Kasım 2014, Cilt I*, 683-739, (Yayına Hazır-
layan: A. Azmi Bilgin), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür
Daire Başkanlığı.
- AYYILDIZ, Esat (2016), *Abbâsî Dönemine Kadar Uzrî Gazel*, Ankara: Ankara
Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BURMAOĞLU, Hamit Bilen (1983), *Lâmi’î Çelebi Divânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği,
Eserleri ve Divânının Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Basıl-
mamış Doktora Tezi.
- BURUSALI MEHMED TÂHIR (1333), *Osmanlı Müellifleri I*, İstanbul: Matbaa-i
Âmire.
- CANIM, Rıdvan (2000), *Latîfî Tezkiretü’ş-Şu‘arâ ve Tabsıratu’n-Nuzamâ, İnce-
leme-Metin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- CANPOLAT, Mustafa (1982), *‘Ömer bin Mezîd, Mecmû‘atu’n-Nezâ‘ir*, Ankara:
Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇAKICI, Bilal (2005), *Fedaî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni*,
Ankara, Ankara Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi.
- EL-CUBÛRÎ, Kâmil Salmân (1419), *Envaru’l-‘Ukûl min-Eş‘ârî Vasiyyi’r-Resûl
Divânü’l-İmâm ‘Alî*, Beyrut: Dâru’l-Mehaccetî’l-Beyzâ.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1977), “Bir Zarif Adam”, *Hisar Aylık Fikir ve Sanat Der-
gisi*, 159: 12-13.
- _____ (1982), *Helâkî Divân, Tenkidli Basım*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1993), *Alî-Şîr Nevâyî, Mîzânü’l-Evzân*, Ankara: Türk Dil Ku-
rumu Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet B. ve Akkoyunlu, Ziyat (2014), *Kâşgarlı Mahmud, Divânü
Lugâti’t-Türk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERDOĞAN, Mustafa (2011), *Bursalı Rahmî ve Divânı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERSOY, Ersen (2013), *Azîzî, Divân*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.
- FURAT, Ahmet Subhi (1996), *Arap Edebiyatı Tarihi I, Başlangıçtan XVI. Asra
Kadar*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- FURÛZÂNFER, Bedî’u’z-zemân (1382), *Külliyât-ı Şems-i Tebrizî*, Tahran:
Muessese-i İntişârât-i Emîr-Kebîr.
- GÜRBÛZ, Mehmet (2012), *Safiye Sultanzade Mehmed Rezmî, Divân*, Ankara:
Grafiker Yayınları.
- GÜNDOĞDU, Betül (2002), *Pervane Beg Nazire Mecmuası 30a-67b, Transkripsiyonlu ve Edisyonkritikli Metin*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Basılma-
mamış Yüksek Lisans Tezi.

- GÜNEŞ, Murat (2013), *Manastırlı Celâl Bey Dîvânı, İnceleme-Metin*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- HARMANCI, M. Esat (2003), *Manisalı Câmî 'î, Muhabbetnâme (Vamık u Azrâ)*, 2 Cilt, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- İPEKTEN, Halûk (1974), *Karamanlı Nizamî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1994), *Kühül-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- KAYABAŞI, Bekir (1997), *Kâfzâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*, Malatya: İnönü Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- KILIÇ, Filiz (2010), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ, İnceleme-Metin*, 3 Cilt, İstanbul: İstanbul Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- KIZILCIK, Abdullah (2007), "Ahmet Suphi Furat ve Arap Dili ve Edebiyatına Dair Çalışmaları", *Şarkiyat Mecmuası*, 10: 41-51.
- KORTANTAMER, Tunca (1973), *Leben und Weltbild des altosmanischen Dichters Ahmedî unter besonderer Berücksichtigung seines Diwans*, Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Verlag.
- KÖKSAL, M. Fatih (2007), "Şîrî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, VII: 119, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- _____ (2001), *Edirneli Nazmî, Mecma 'u'n-Nezâ'ir, İnceleme-Tenkitli Metin*, 3 Cilt, Ankara: Hacettepe Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- KURNAZ, Cemâl ve Tatcı, Mustafa (2001), *Mehmet Nâ'il Tuman, Tuhfe-i Nâ'ilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, 2 Cilt, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- KUTLUK, İbrahim (1978), *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ, C. 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MERMER, Ahmet (1997), *Karamanlı Aynî ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZKAT, Mustafa (2005), *Kara Fazlî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı, İnceleme-Tenkitli Metin*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- REDHOUSE, Sir James Wilhelm (1921), *A Turkish And English Lexicon*, Constantinople: Printed For The American Board Mission H. Matteosian.
- RIYÂZÎ MEHEMMED EFENDİ (1610), *Riyâzu's-Şuarâ*, İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi 3724.
- ŞAFAK, Yakup (2003), *Aruz Terimleri*, Konya: Saye Yayınları.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1311), *Kâmûsu'l-Alâm*, 6 Cilt, İstanbul: Mihrân Matbaası.

- TARLAN, Ali Nihad (1935), “Bir İmlâ Hususiyeti”, *Türkiyât Mecmuası*, 3: 229-232.
- _____ (1963), *Necâtî Beg Dîvânı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- _____ (1966), *Ahmed Paşa Divanı*, İstanbul: Devlet Kitapları Müdürlüğü Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1970), *Zâtî Divânı, Edisyon Kritik ve Transkripsiyon, Gazeller Kısmı II. Cild*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TAŞ, Hakan (2010), *Vusûlî, Dîvân, İnceleme, Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin*, Konya: Gençlik Kitabevi.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal (1993), *Halili, Fırkat-name (İnceleme-Metin)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- _____ (2008), *Halîlî ve Fırkat-nâmesi, Giriş, İnceleme, Tenkidli Metin, Tıpkıbasım*, Cambridge: Harvard Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları.
- TEKİN, Gönül Alpay (1992), *Ahmed-i Dâ‘î, Çengnâme, İnceleme Tenkidli Metin*, Cambridge: Harvard Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları.
- TEZCAN, Semih (1994), *Süheyl ü Nev-bahar Üzerine Notlar*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- TULUM, Mertol ve Tanyeri, M. Ali (1977), *Nev‘î, Divân, Tenkidli Basım*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ÜST, Sibel (2012), *Edirneli Nazmî Dîvânı, İnceleme-Metin*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983), (haz. Cem Dilçin) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILMAZ, Nebi (2007), *Ahmed-i Rıdvân, Rıdvâniyye, Metin, Dizin, Tıpkıbasım*, Ankara: Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım.
- ZÜLFE, Ömer (2011a), *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde, Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Kavramlar, Deyimler*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- _____ (2011b), “Biyografik Bilgiler Açısından İki Nazire Mecmuası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18: 151-169.
- _____ (2011c), “Aruz Vezinlerinin Gösterilmesi Üzerine Teklifler”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1: 52-66.